

I maj och juni har lexikografer och terminologer träffats på Hanaholmen utanför Helsingfors och i Kautokeino i norska Finnmark. På sidan 8 berättar vi om vad som hände i Hanaholmen, i nästa nummer kommer ett refererat från Kautokeinokonferensen. Delegationerna på bilden trotsar mygg och kyla utanför konferenslokalen i Kautokeino.

Notiser

Nordterm 7 – Terminologi och kvalitet

Boken innehåller de flesta av de föredrag som hölls under Nordterm-symposiet på Island 1995. Dessutom finns i boken rapporter från Nordterms styrgrupp och dess arbetsgrupper, protokoll liksom översikter över de terminologiska aktiviteter som ägt rum i Norden mellan 1993 och 1995. Den som vill köpa boken kan vända sig till:

Íslensk málstöð, Aragötu 9
IS-101 REJKJAVIK
Telefon: +354 1 2 85 30.

Internet-genväg till Eurodicautom

telnet://echo.lu, skriv det i din webbläsares URL-fält (benämnt "Location", "Adress" etc), och du startar en s k Telnet-session mot EU:s databastjänst ECHO där bl a Eurodicautom finns. Då söker du nästan gratis, då det bara handlar om lokala samtalsmarkeringar! En annan sökväg är via webbadressen:
<http://www.uni-frankfurt.de>

Nordterm 8 – Guide to Terminology

Varje gång arbetet med en terminologisk ordlista skall påbörjas ställs alla inblandade inför en rad frågor som måste lösas innan de ens kan ta itu med arbetet. Var börjar man? Var hittar man tillförlitliga informationskällor? Vilka uppgifter skall man samla in? Hur skriver man definitioner? Hur organiserar och registrerar man uppgifterna? Utländska motsvarigheter? Kan en dator vara till hjälp i arbetet?

Dessa och många andra frågor tar Heidi Suonuuti upp i sin "bruksanvisning" för terminologiarbete som nu kommer i tryck.

Någon bättre vägledare i terminologidjungeln än Heidi Suonuuti kan knappast tänkas. Hon har i många år arbetat praktiskt med terminologiarbete och också tagit ansvar för arbetet som föreståndare under femton år för TSK, som är Finlands motsvarighet till TNC.

Häftet med titeln *Guide to Terminology* ingår som nummer 8 i Nordterms publikationsserie. Den kan rekvideras från TNC till en kostnad av 75 kronor.

Personlig e-postadress

Sedan något år har man kunnat nå TNC via e-post, men nu tar vi steget fullt ut och låter alla anställda på TNC få en egen adress. De diakritiska tecken som saknas på listan nedan ingår i namnen Berit Björk, Anders Börjesson, Åsa Holmér, Elisabeth Lindström, Nils Rönnholm och Susan Sjöberg. De andra adresserna är fullt begripliga.

berit.bjork@tnc.se
anna-lena.bucher@tnc.se
anders.borjesson@tnc.se
klaudia.dobrina@tnc.se
cecilia.ericson@tnc.se
ingvor.van.ginhoven@tnc.se
maria.gustafsson@tnc.se
katja.hallberg@tnc.se
asa.holmer@tnc.se
urban.hurtig@tnc.se
gunnel.johansson@tnc.se
elisabeth.lindstrom@tnc.se
gunnar.magnusson@tnc.se
nils.ronnholm@tnc.se
susan.sjoberg@tnc.se
katarina.testi@tnc.se
kjell.westerberg@tnc.se

Innehåll

Notiser	2
TNC-dagen 1997	
Årsmötet	3
Terminologisk infrastruktur	4
Fler svenska termer i Eurodicautom	5
Nytt i bokhyllan	6
Ordboken och användaren – fjärde nordiska konferensen om lexikografi i Helsingfors	8
Svenska datatermgruppen	10
Nordiska språkrådet	13
Svenska ortnamn i Finland	14
Termfrågor i urval	16

TNC-aktuellt

Nyhetsblad för TNCs medlemmar.

TNC är en ideell förening och har till uppgift att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier.

Redaktion:

Berit Björk

Anna-Lena Bucher

Åsa Holmér

Prenumeration: Berit Björk

Postadress: Västra vägen 9 C, 169 61 Solna

Telefon: 08-735 85 25

Telefax: 08-27 32 86

Postgiro: 55 60 12-3

Bankgiro: 711-1925

E-post: tnc@tnc.se

Webbplats: <http://www.tnc.se>

TNC-aktuellt utkommer med 2–3 nummer per år. Eftertryck tillåts om källan anges.

TNC-dagen 1997

TNCs representantförsamling höll sitt årsmöte den 21 april i Celsiussalen, Citykonferensen, i Ingenjörshuset i Stockholm. Efter årsmöte och lunch följde ett seminarium om terminologisk infrastruktur.

Årsmötet

Ordföranden Ann-Britt Sedig öppnade mötet och hälsade de närvarande välkomna.

I samband med årsmötet delades årsredovisningen för 1996 ut.

TNCs resultat för 1996, ett underskott på över en halv miljon kronor, föranledde en hel del diskussioner, särskilt frågan om att det egna kapitalet bara bestod av 20 000 kronor. I själva verket visade sig det ekonomiska läget vara ganska gott. Förklaringen ligger i att TNC inte bokföringsmässigt får tillgodoräkna sig intäkten för årets största projekt, EDIC II, förrän det är slutfört, vilket kommer att ske först under 1997. Däremot har de fasta kostnaderna för projektet redovisats under 1996. Detta trots att intäkterna för projektet, närmare fyra miljoner kronor, redan hade tillställts TNC under

1996. Likviditeten är därmed god och pengarna hade placerats på ett specialinlåningskonto.

Församlingen godtog förklaringen och beviljade enhälligt styrelsen ansvarsfrihet och uppmanade samtidigt styrelseledamöterna att kvarstå mandatperioden ut.

Tydligare redovisning

En medlemsrepresentant ansåg att det borde gå att tydligare förklara hur den ekonomiska verkligheten ser ut i

en årsredovisning än vad som framgick av TNCs redovisning. TNCs styrelseordförande Bo Ralph höll med om att redovisningen kunde vara tydligare och lovade ta hänsyn till detta i fortsättningen.

TNCs hemsida

Sedan förra våren har TNC haft en hemsida på Internet som presenterar verksamheten och förklarar vikten av terminologiarbete. Nils Rönnholm berättade att hemsidan är välbesökt.

Han informerade också om Sven-

Glada ansikten från TNCs årsmöte, upptill från vänster Marianne Carlberger från Stockholms länslandsting, Annckieh Hallgren, Posten, därunder Gunilla Karlsson från SIS, Rune Pettersson från Ericsson Utvecklings AB. TNCs Lisa Lindström är också glad längst till höger.

ska datatermgruppen, i vilken TNC ingår, och som är en brett sammansatt grupp med företrädare bland annat för dags- och branschpress, dataföretag och språkvården. TNC och Svenska språknämnden fungerar som samordnare i arbetet. Gruppen har också en egen hemsida som man kan nå via TNCs hemsida eller via

webbadressen <http://www.tnc.se/dataterm.htm>.

Om framtiden

Nils Rönnholm berättade att TNC hade planer på att göra TNCs termdatabas allmänt tillgänglig.

Han berättade också att det finns

planer på en revision av TNCs Plan och byggtermer motiverat av att det kommit nya EU-direktiv som påverkar svenska byggregler.

Ordföranden avslutade mötet och inbjöd till lunch och efterföljande seminarium.

Terminologisk infrastruktur

I juni 1992 möttes representanter för världens alla regeringar i Rio de Janeiro vid FN:s konferens om miljö och utveckling. Det viktigaste resultatet från Riokonferensen blev Agenda 21, det dokument på över åttahundra sidor som utgör en handlingsplan inför nästa århundrade. Där beskrivs de utmaningar som världssamfundet står inför och där finns också förslag till lösningar av problemen. Agenda 21 är inte ett juridiskt bindande avtal men det måste betraktas som en

moralisk och politisk förpliktelse att följa det för alla FN:s medlemsländer.

Gunnar Landborn är sekreterare i den svenska nationalkommittén för Agenda 21. Han har arbetat inom miljörörelsen sedan 70-talet och har bland annat varit generalsekreterare i Naturskyddsföreningen. Han hade satt rubriken "Om Agenda 21-arbetet och behovet av entydiga begrepp" på sitt föredrag.

1850 blev vi en miljard

Människan har funnits i tio miljoner år, men först 1850 blev vi en miljard. Nu drygt hundra år senare är vi på väg mot sex miljarder människor på jordklotet. Utvecklingen går mot en urbanisering. De som ännu inte är födda kommer nästan alla att leva i städer. Det kommer att bli en enorm påfrestning på samhället. Inom OECD talar man redan om en stadsmiljö med vattenbrist och med svåra miljöproblem.

Globalt sett är vattenbrist ett jätteproblem. Man räknar med att en miljard människor är drabbade. För närvarande har vi i allmänhet inga problem med vattentillgången i Sverige, förutom i Skåne där man redan nu strider om grundvattnet.

Behov av terminologi

Begreppet faktor 10 är ett samlingsbegrepp för att utvecklingen går så snabbt så att allt man planerar i dag när det gäller resurser och behov måste tiodubblas för att motsvara den kommande verkligheten. Om vi skall

bli dubbelt så många människor i framtiden måste vi inte bara tänka i faktor 10 utan kanske i faktor 1000, menade Gunnar Landborn.

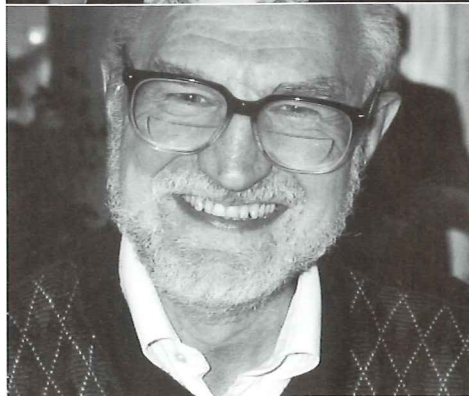
Inte faktor 10, men väl en annan viktig faktor för att komma till rätta med miljöproblemen är att komma överens om terminologin. Det finns ett skriande behov av terminologiarbete inom miljöområdet, ansåg Gunnar Landborn. Ekologerna vet att där skogsbrynet möter ängen eller där land möter hav, där myllrar det av liv, där finns en mångfald av arter. Det är på samma sätt när folk börjar arbeta med Agenda 21 och möter andra grupper som har andra språk, andra terminologier. Då uppstår nya idéer och också ett nytt språk. Det är spännande, sa Gunnar Landborn.

– Poeten Göran Sonnevi sa redan på 70-talet: "Vi behöver ett nytt språk för den verklighets skull som står i begrepp att födas". När man arbetar i den politiska miljön så ser man att den som har benämnt en företeelse eller en sak har vunnit halva slaget.

Gunnar Landgren påpekade också att man kan manipulera genom språket och nämnde "förtida avveckling", "rödgrön röra", "vedsamhället", uttryck som han ansåg politikerna myntat för att påverka väljarna.

Alla vill ha ordning och reda

Sören Lindh berättade om "Terminologins betydelse för statens informationsförsörjning". Han är avdelningsdirektör på Statskontoret och arbetar med informationsförsörjningsfrågor inom statsförvaltningen.

Överst Gunnar Landborn som delvis skymmer Sören Lindh.

Statskontoret ansvarar för ett toppledarforum, ett diskussionsforum med representanter från näringsliv, stat, kommuner, landsting, EU och för vanliga medborgare. Där diskuteras bland annat frågor som har med enhetlighet att göra, allt för att hantering av varor och tjänster skall bli mer effektivt. Företagen vill ha enhetlighet, EU likaså. Medborgarna vill också ha ordning och reda, menade han.

I Sverige har vi alltmer övergått till elektronisk förvaltning. Men det handlar fortfarande om produkter och produktionsformer. Det elektroniska tjänstesamhället har ett tydligt produktbegrepp, nämligen tjänster, och det pekar på ett produktions sätt, det elektroniska.

Sverige 20 år före

Hur står vi oss då internationellt när det gäller hantering av ärenden? När det gäller ärendehandläggning så slår vi omvärlden med 2–20 dagar, fick vi veta. När det gäller ordning och reda i största allmänhet ligger vi tjugo år före övriga Europa, enligt Sören Lindh.

Att vi ligger så väl framme beror till stor del på de basregister som sedan länge funnits i Sverige och som bygger på unika personnummer, organisationsnummer, fastighetsbeteckningar etc. Kontorsrationaliseringen, som genomfördes på 50- och 60-talen, lade också grunden till den ordning vi har i dag.

Förutom de frågeställningar som har med människors integritet att

göra, ställer elektronisk förvaltning också krav på en enhetlig terminologi. Om stat, kommuner och landsting skall komma överens om viktiga saker som berör omsorgen så måste man tala samma språk, ha samma terminologi. Om vi skall bygga upp en arkitektur av informationskällor och informationsflöden på samma sätt som med basregistren, som vi haft en sådan nytta av, måste vi hitta sätt att jämföra, sammanställa och byta information i en kedja där olika myndigheter arbetar.

Inför det arbete som man nu står inför kunde Sören Lindh se att terminologitjänster borde komma att efterfrågas alltmer från stat, kommun och landsting.

Fler svenska termer i Eurodicautom

Under 1997 skall TNC tillföra ytterligare 50 000 svenska termer i Europeiska kommissionens termbank Eurodicautom (Edic 3-projektet). Hittills har TNC, inom projekten Edic 1 och 2, levererat ca 60 000 svenska termer med i de flesta fall tillhörande definitioner eller anmärkningar.

Ämnesmässigt fördelar sig de 50 000 termposterna på sextio mycket skilda områden, exempelvis jordbruk i allmänhet, bananodling, vinodling, meteorologi, oceanografi, lantmäteri, dokumentation och information, postväsendet, vägar och övriga anläggningar, tryckluftsbromsar, bank- och kreditväsendet, franchising, skotillverkning, textilmaskiner, planglas, kylteknik, förpackningar, plasmafysik, elektronik, petroleum, gjutertechnik, yrkesmedicin och statistik.

Inom TNC har 14 personer, varav 6 genom projektanställning eller annat korttidsengagemang, sin huvudsakliga sysselsättning med Edic 3. På så sätt har TNC åtminstone under resterande del av året stärkt sin kompetens främst vad avser terminologi-

arbete inom områden som ekonomi, kemi, informationsteknik, lantmäteri, hydrologi och vattenförsörjning. Därutöver har vi knutit ett 40-tal ämnesspecialister till projektet. "Specialist" kan vara en grupp av specialister som arbetar inom samma organisation, t ex ett statligt verk, som därmed kan bearbeta ett stort antal termposter inom ett brett ämnesområde. TNCs uppgift i sådana fall är att dela in materialet i rimliga och enhetliga delmängder samt slut-

granska. För att specialisterna skall klara sina uppgifter krävs goda kunskaper i främmande språk, väldigt ofta franska. Projektet Edic 3 skall vara avslutat i månadskiftet november-december 1997.

Inom Edic 3-projektets ram har TNC ytterligare en viktig uppgift, nämligen att under 1997 bedriva termtjänst åt Europeiska kommissionens svenska översättare i Luxemburg och Bryssel.

Exempel på termpost i Eurodicautom med svensk komplettering

I följande termpost som bygger på Vocabulaire de l'océanologie

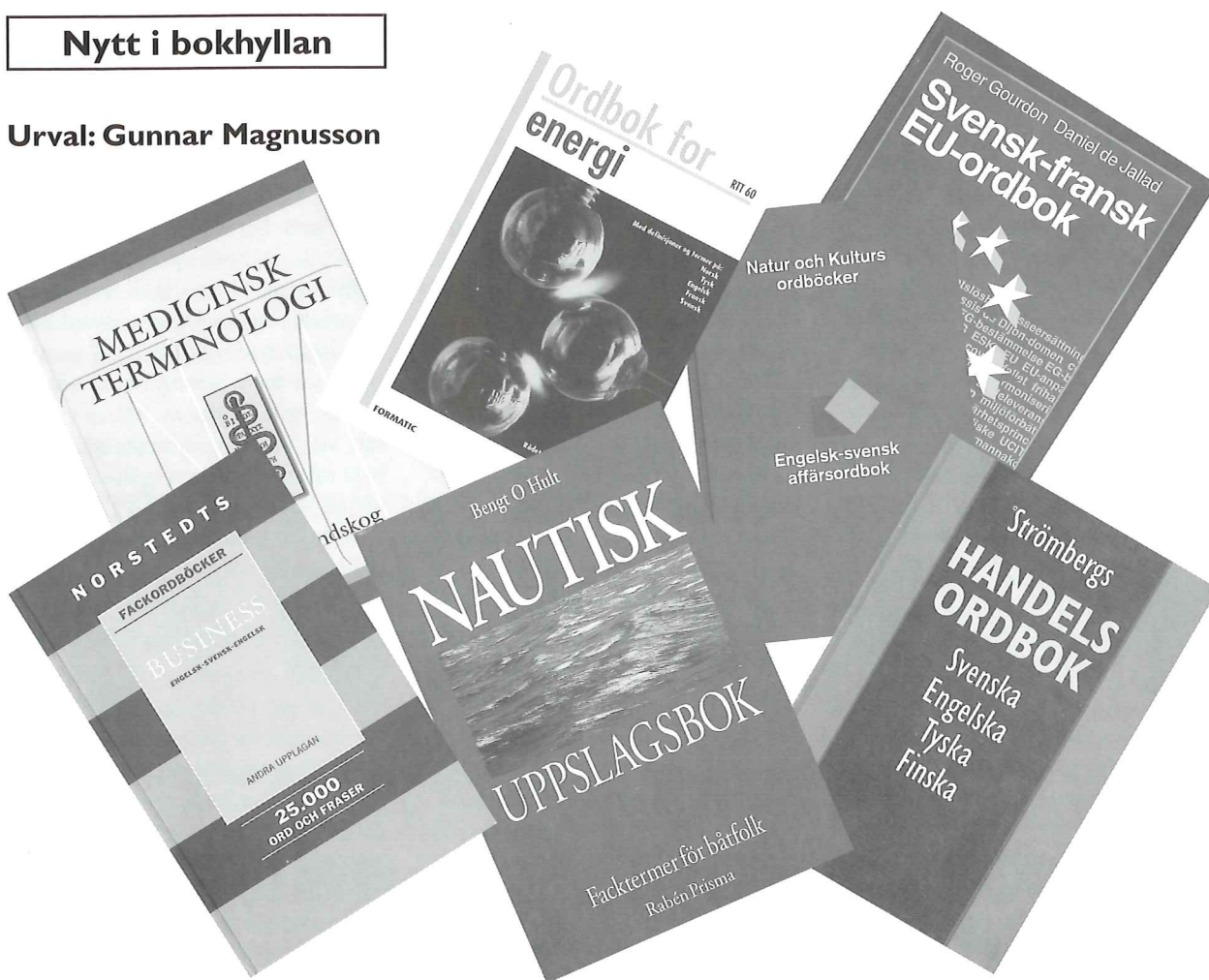
frTERM: estran;laise de mer;avant-plage
frDefinit: partie du littoral alternativement couverte et découverte par la mer
deTERM: nasser Strand;Vorstrand
enTERM: foreshore

har vi tillfört följande svenska uppgifter:

svTERM: fjär; fjäre
svDefinit: strandområde som vid flod står under vatten men vid ebb torrlägges
svKälla: SAOB. – 1898–

Nytt i bokhyllan

Urval: Gunnar Magnusson

Gourdon, R., Jallad, D. de, Svensk-fransk EU-ordbok. – Lund : Studentlitteratur, 1995. – 329 s.

ISBN 91-44-47981-6

Denna ordbok tar upp ca 15 000 termer, uttryck och förkortningar inom de områden som berörs av Europeiska unionens arbete. Då EUs arbetsområde sträcker sig över det mesta som rör mänsklig aktivitet är ordboken på intet sätt fullständig. Urvalet av termer kommer från traktatstexter, facklitteratur, informationsmaterial, tidskriftsartiklar etc. Källmaterialet finns noggrant förtecknat och ger tyngd och vederhäftighet åt sammanställningen. I inledningen finns en läsanvisning som kortfattat förklarar hur ordboken är uppställd och vilken grammatisk information som redovisas. Vid flertalet uppslagsord anges vilket eller vilka sammanhang som det används i, dock saknas egentliga definitioner eller förklaringar. Denna sammanställning över de vanligaste termerna och uttrycken är ett användbart verktyg för studenter, lärare, översättare och alla andra inom sam-

hällets olika sektorer som arbetar med franska språket och med EU-frågor.

Business : engelsk-svensk-engelsk. – 2. uppl. – Stockholm : Norstedt, 1997. – 637 s.

ISBN 91-1-961042-4

Utvecklingen inom dagens affärs- och näringsliv går mot en allt högre grad av internationalisering, och engelskan är det språk som blir allt mer dominerande inom internationell kommunikation. I takt med att finans- och affärsliv snabbt förändras uppstår nya företeelser och begrepp som kräver språkliga uttryck i form av nya termer och fraser. Samtidigt blir det allt svårare att hinna med att dokumentera och att ge dessa nya begrepp svenska termer.

Den här affärsordboken är den andra upplagan av *English business dictionary*. Upplagan är kraftigt utökad och innehåller ca 18 000 termer och fraser hämtade från brittisk och amerikansk affärsengelska. Vid varje engelskt uppslagsord anges uttal samt en förklaring eller definition på eng-

elska. I likhet med föregående upplaga kan man även gå från svenska till engelska via ca 7 000 svenska uppslagsord. Uppslagsorden på de båda språken är samsorterade i alfabetisk ordning vilket gör ordboken enkel att hitta i. Boken avslutas med ett supplement som bl a innehåller landsbeteckningar, valutabeteckningar och uppställningar av affärsbrev. Ordboken är ett bra och omfattande hjälpmedel för den som i sin dagliga gärning både skall skriva och läsa texter som innehåller affärsengelska termer och uttryck.

Lindskog, B.I., Medicinsk terminologi. – Stockholm : Nordiska bokhandels förlag, 1997. – 624 s. : ill. 91-516-0033-1

Den nya upplagan av *Medicinsk terminologi* har genomgått stora förändringar och omfattar nu ca 70 000 termer. Antalet termer som tillkommit sedan förra utgåvan är ca 20 000 samtidigt som många föråldrade termer och uttryck har tagits bort. Vidare har ett omfattande antal illustrationer till-

kommit.

Boken är uppdelad i tre delar: I flertalet medicinska termer finns grekiska eller latinska ordelement. De mest frekventa finns förtecknade i ett kapitel med rubriken "Medicinskt morfemlexikon".

Den alfabetiskt uppställda ordboksdelen, som utgör huvuddelen av boken, förtecknar termer med svensk stavning. Den språkliga och grammatiska informationen är omfattande och ger viktiga upplysningar om ordens och termernas böjningsformer, etymologier etc. Dessutom ges till varje term även en ordförklaring som talar om vad termen står för och i vilket sammanhang den används. Den tredje delen av boken utgörs av en ordlista över anatomiska termer. Läsaren får ytterligare en påminnelse om läkekonstens historiska kopplingar till antikens Grekland. Boken avslutas på ett passande sätt med återgivning av den hippokratiska eden i både gammalgrekisk och nygrekisk skrift samt i latinsk och svensk översättning. (Hippokrates, som kallas för läkekonstens fader, levde mellan ca 460–370 f.Kr.)

Ordboken försöker förklara och reda ut en mängd svårbegripliga begrepp inom ett så pass komplicerat ämnesområde som medicin och är därför ett välkommet tillskott i den svenska ordbokslitteraturen.

Engelsk-svensk affärsordbok. – Stockholm : Natur och kultur, 1993. – 334 s.

ISBN 91-27-57057-6

Denna engelsk-svenska affärsordbok omfattar mer än 16 000 uppslagsord och ca 5 300 fraser och visar termerna placerade i sitt rätta sammanhang. Boken innehåller termer från en rad olika ämnesområden som företagsledning, redovisning, handel, bank- och finansväsen, juridik och data, men också från områden som reklam, försäkringsväsen och personaladministration. Många av uppslagsorden saknar svensk motsvarighet, andra används i sin engelska form även på svenska. I stället för en översättning av termen eller frasen ges i stället relativt utförliga förklaringar på svenska.

Ordboken innehåller termer hämtade från både amerikansk och brit-

tisk engelska. När en term används i enbart amerikansk engelska eller brittisk engelska är detta angivet. Ofta anges i dessa fall även den term som används inom det andra språkområdet. Genomgående har den engelska stavningsformen tillämpats, utom i de fall där det är fråga om en rent amerikansk företeelse. Även denna ordbok innehåller ett supplement med bl a en förteckning över EU-organ, uppställningar av resultat- och balansräkningar, en lista med över 1 000 engelska förkortningar. Ordboken är, med tanke på att den bara går från engelska till svenska, mera lämplig som ett hjälpmedel vid läsning och översättning än vid skriftlig framställning av texter på affärsengelska.

Strömbergs handelsordbok : svenska, engelska, tyska, finska. – Vällingby : Strömberg, 1997. – 633 s.

ISBN 91-7151-102-4

Handelsordboken omfattar ca 60 000 ord och termer med motsvarigheter på svenska, engelska, tyska samt ca 10 000 finska motsvarigheter. Urvalet är mycket brett och innehåller grundläggande termer inom handel, industri, transportväsen, bank- och finansväsen, redovisning och offentlig förvaltning. Vidare ingår ett stort antal officiella benämningar på länder, myndigheter och institutioner. Sammanställningen består enbart av termer och ord samt synonymer till dessa. Uppslagsorden är på svenska och ordnade alfabetiskt med term-motsvarigheter på de övriga språken. Förklaringar eller definitioner saknas helt. Termer på engelska, tyska och finska med term-motsvarigheter på svenska finns sökbara i separata ordlistor.

Ordboken är ett bra verktyg för den som arbetar inom näringsliv eller statlig och kommunal förvaltning.

Ordbok for energi. – Oslo : Formatic AS och Rådet for teknisk terminologi, 1997. – 278 s. – (RTT 60)

ISBN 82-90431-15-5

Ordboken, som är utarbetad av Norges motsvarighet till TNC, Rådet for teknisk terminologi, RTT, innehåller

1 500 termer med norska definitioner och med motsvarigheter på svenska, tyska, engelska och franska.

Ordlistedelen är alfabetiskt sorterad med norska termer som uppslagsord. Man har utgått från bokmål men när en term på nynorska avviker står även den angiven.

Man har med denna ordlista velat få fram termer med så konsisa och korta definitioner som möjligt. Man har följt principen att ordlistan inte skall vara en lärobok utan att den bara kortfattat skall ange vad den enskilda termen står för.

Ordlistan är utarbetad efter de terminologiska principer som även TNC arbetar efter. Uppslagsorden står med gemener, definitionerna är utformade så att de kan ersätta själva termen etc. Till några termer har fogats anmärkningar med särskilda fakta av intresse.

Boken är en reviderad och utökad version av RTT 51 *Ordbok for energiteknikk* som utgavs 1986.

Hult, Bengt O.

Nautisk uppslagsbok : facktermer för båtfolk. –

Stockholm : Rabén Prisma, 1997. – 156 s.

ISBN 91-518-2970

Författaren har tidigare skrivit fyra böcker inom sjösport och kappsegling och är landets mest anlitade översättare av nautika.

Nautisk uppslagsbok har över 2 000 uppslagsord och ett stort antal korshänvisningar vilka ger övergripande sammanhang. Den vänder sig till alla som är intresserade av sjön, med tonvikt på fritidsskeppare och kappseglare.

Båtens delar, olika slags utrustning, några av de viktigaste sjövägsreglerna, utprickning, väder, fyror och mycket annat behandlas utförligt. Dessutom ingår tabeller över vindhastigheter samt internationella kappseglingssbåtars nationalitetsbeteckningar.

Möjligen kan man undra lite över urvalet. Man hittar *skonare* men inte *skonert*. Men en ordlista är ju alltid ett urval och kan aldrig vara allomfattande.

Hanaholmens kulturcentrum för Sverige och Finland.

Ordboken och användaren – fjärde nordiska konferensen om lexikografi i Helsingfors

Den fjärde nordiska konferensen om lexikografi ägde rum under några majdagar på Hanaholmens kulturcentrum utanför Helsingfors. Cirka 150 delegater från de olika nordiska länderna inklusive Estland deltog. TNCs Katja Hallberg och Åsa Holmér var på plats.

Tvångsäktenskap?

”Ordboken och användaren. Ett tvångsäktenskap eller ett fungerande förhållande?” Med den rubriken på sitt föredrag inledde Krista Varantola konferensen om lexikografi.

Hon hade kommit fram till att en ordboksanvändare ibland måste vända sig till utomstående för att förhållandet med ordboken skall fungera. För att kunna välja ”rätt” ord måste användaren ha tillgång till

längre textavsnitt än vad en ordbok i allmänhet ger. Hon behöver dessutom många fler exempel på hur ordet fungerar tillsammans med andra ord och också gärna icke-språklig information som t ex bilder.

Den besvikelse över ordboken som en översättare eller annan avancerad ordboksanvändare ofta känner har, enligt Krista Varantola, sin grund i att ordboken ger kontextfria, allmän-giltiga svar på ett kontextbundet problem. Översättaren behöver i stället tillgång till parallella textkorpusar.

Många av föredragshållarna kom till samma slutsats som Krista Varantola, nämligen att avancerade användare behöver mer hjälp än vad en traditionell ordbok kan ge. Det finns ju en ekonomisk och praktisk gräns för hur mycket man kan ta med i en pappersordbok.

När det gäller de elektroniska ordböckerna är saken annorlunda. Varje ordboksartikel kan i princip härbärgera hur stora textmängder som helst. Men för att få det överskådligt och hanterligt kan informationen ligga dold tills användaren vill ha tillgång till den. Krista Varantola nämnde också att de elektroniska ordböckerna öppnar möjligheter till en annan typ av sökning, vilket vi som använt oss av Termdok på cd-rom väl känner till. I den elektroniska ordboken kan man söka på alla ord i textmängden, man kan söka på delar av ord etc.

Terminologiska hjälpmedel

Martin Gellerstam från Göteborgs universitet talade verkligen i TNCs sak när han sa att den professionella översättaren vanligen är så kvalifi-

cerad att tvåspråkiga ordböcker inte har mycket att bidra med. Vad han eller hon däremot behöver är terminologiska hjälpmedel, gärna i form av termdatabaser, för att få hjälp med facktermerna. Han menade också att det är helt nödvändigt att man får en naturlig utgång till textkorpora från ett lexikon så att lexikonet inte är belastat med för mycket information. Det gör det bara överskådligt. I och med att det i parallella korpusar finns så många exempel på översättningar gör det mindre, menade Martin Gellerstam, att det slinker med en del mindre bra exempel. Översättarna kan ju själva värdera materialet i dessa parallellkorpusar. Detta känner vi på TNC igen från vårt excerperingsarbete, där ju materialet också måste värderas av oss innan vi kan använda det för en definition i en ordlista.

Samarbete är viktigt

En föredragshållare konstaterade att en ordlista inte kan göras enbart av lexikografer eller av specialister. Som TNC-are är det bara att instämma. TNC har alltid i ordlisteprojekten samlat ämnesexperter som känner till vilka termer som används inom området och som kan förklara vilka begrepp som ligger bakom. Sedan är det terminologernas sak att bringa reda i uppgifterna, formulera definitionerna och strukturera ordlistan på ett terminologiskt kunnigt sätt.

Fördelar och nackdelar

TSKs terminolog Virpi Kalliokuusi talade över ämnet "Är det svårt att använda terminologiskt utarbetade ordlistor? Fördelar och nackdelar med begreppsanalys."

De fackordlistor som gjorts av TSK grundar sig på terminologins teori och på principerna och metoderna för systematiskt arbete med ordlistor. TSK strävar efter att begränsa begrepps innehållet i ordlistorna till tydliga faktaheter, och för de termer som syftar på begreppen ges rekommendationer.

Att metoden för begreppsanalys har följts märks speciellt i strukturen och formen på definitionerna och på sakinnehållet i dem, men också i hela

ordlistans struktur.

Trots att begreppscentrerat ordlistearbete är lätt att motivera, med tanke på både dem som sammanställer ordlistan och dem som använder den, finns det också problem förknippade med terminologiskt utarbetade ordlistor. Virpi Kalliokuusi räknade upp några av de kritiska åsikter mot terminologiska ordlistor som hon ofta möter och som är typiska:

- För att man skall förstå en definition krävs det i allmänhet att man går igenom flera andra definitioner.
- Definitionerna känns ofta för begränsade och snäva därför att de på några få rader skall beskriva problem som i verkligheten är synnerligen mångskiftande.
- Ibland känns definitionerna mycket tomma därför att sakinnehållet är knapphändig.
- Grupperingen av begreppen i ordlistan och ordningsföljden mellan dem motsvarar inte nödvändigtvis experternas uppfattning om de logiska sambanden.
- Det är svårt att förstå och tolka scheman över begreppssystem, eftersom de inte förefaller beskriva några faktiska situationer eller skeenden.

I praktiken kan man lösa en del av problemen genom att utforma de terminologiska ordlistorna på ett sätt som även icke ämnesexperter kan tillgodogöra sig, utan att för den skull göra avkall på kvaliteten.

Virpi Kalliokuusi tryckte på att det var den tilltänkta målgruppen, som i terminologiska sammanhang kan vara ganska smal, som inverkar på ordlistans och informationens struktur. För en bredare och mer allmänt inriktad målgrupp kan fylligare anmärknings- och förklaringsfält vara en lösning på en del av problemen.

Anspråkslöst yttre

Cd-romversionen av *Finsk basordbok* har ett anspråkslöst utseende. Det finns inga färger, inga bilder, inget ljud. Man vill på detta sätt markera att det är ett nytt program. Texten talar för sig själv, och det är innehållet som är det viktiga. Om man söker på ett böjt ord får man se alla belägg för ordet, även i andra böjningsformer än det sökta. Priset på cd-romskivan är

en tredjedel av bokens pris. Det låga priset gör det möjligt för många att köpa den.

Man har också insett vikten av att förpackningen är utformad så att den går att sända som brev.

En norsk förlagsrepresentant föreläste om nästa generation av encyklopediska uppslagsverk och även han tryckte på texten som den framtida viktigaste komponenten.

På bokmål och svenska

På konferensen presenterades också *Nordisk lexikografisk ordbok*. Den definierar eller förklarar cirka 1 000 fackuttryck inom lexikografins område. Från svensk sida har TNCs förre medarbetare Bo Svensén medverkat. Redigeringspråk har varit bokmål, men samtliga termposter (ja, ordboken har ett terminologiskt utseende!) innehåller ekvivalenter på svenska, danska, finska, nynorska, isländska samt på engelska, franska och tyska. Vi återkommer med en recension av *Nordisk lexikografisk ordbok* i ett senare nummer av TNC-aktuellt.

Terminologer skall vara med

Efter konferensdagarna på Hana-holmen kunde vi från TNC dra vissa slutsatser:

- Terminologer skall delta i lexikografikonferenser. Här kan vi sprida information och kunskap om termbanksbygge, terminologiska arbetsmetoder etc. Vi skall både hålla föredrag och skapa kontakter.
- Användare av ordböcker behöver mycket information. Det kan vara i form av exempel på olika användningar av uppslagsordet, kontextprover och terminologisk information om tex över- och underbegrepp till uppslagsordet.

- Det är dags att ge ut en ny version av Termdok på cd-rom. Nu har många cd-romspelare vilket inte var fallet då den första utgåvan av Termdokskivan kom 1987. Och det ska vara en anspråkslös form på skivan. Innehållet talar för sig självt!

Katja Hallberg
Åsa Holmér

Under vinjetten "Svenska datatermgruppen" presenterar vi fortlöpande rekommendationer från Datatermgruppen. Följande termartiklar är hämtade ur version nr 8 daterad den 29 mars 1997. Den fullständiga listan över rekommendationer och eventuella justeringar i tidigare termartiklar finns på Datatermgruppens webbplats.

användarnamn

Använd *användarnamn* i stället för eng. *user name*.

Kommentar

En datoranvändare identifierar sig för datorn eller ett program med ett användarnamn, som kan vara ett personnamn (t.ex. Karin) eller en mer abstrakt beteckning (t.ex. xed324). När identifieringen inte görs med namn, kan det kännas naturligare att använda termen *användarbeteckning*, alternativt *användaridentitet* eller *användar-ID* (motsvarande eng. *user ID*).

Konto (av eng. *account*) används också för detta begrepp, men det är mindre lämpligt.

autentisering

kontroll av uppgiven identitet, t.ex. vid inloggning, vid kommunikation mellan två system eller vid utväxling av meddelande mellan användare

Använd *autentisering* (i betydelsen 'kontroll av identitet') för eng. *authentication*. Som verb används *autentisera*. Använd hellre (*meddelande*)*verifiering* än *autentisering* i betydelsen 'kontroll av meddelande'.

Kommentar

Autentisering, *autentisera* stavas med -s- trots att det bakomliggande substantivet *autenticitet* stavas med -c-. Skälet är att det finns ett samhörigt adjektiv på -isk: *autentisk*. Jämför *kriticitet*, *kritisk* och *kritisera*.

bilaga, bifogad fil

[i e-postsammanhang:] dokument som skickas som separat fil kopplad till ett e-meddelande

SVENSKA DATATERMGRUPPEN

Det datatekniska området expanderar snabbt, och allt flera icke specialutbildade kommer i beröring med det. Många upplever en ganska stor terminologisk förvirring med ett ständigt tillflöde av nya, ofta svårhanterliga engelska termer.

Svenska datatermgruppen är en brett sammansatt grupp med företrädare för bl.a. språkvården, dagspressen, etermedier, högskolor, företag inom databranschen och branschpressen. TNC och Svenska språknämnden fungerar som samordnare.

Gruppen ger råd och rekommendationer om aktuella datatermer. Ambitionen är inte att utarbeta någon fullständig terminologi utan att ta upp ett urval av sådana termer där man kan behöva hjälp. De förklaringar som ges gör inte anspråk på att vara fullvärdiga definitioner. Datatermgruppen kommer fortlöpande att ta upp nya begrepp till behandling, men revideringar av tidigare bearbetade begrepp kan också förekomma.

Gruppen tar gärna emot synpunkter på arbetet.

Kontakta: Åsa Holmér, TNC, tfn 08-735 99 79, fax 08-27 32 86.

Kommentarer kan också skickas till e-postadress: dataterm@tnc.se

Svenska datatermgruppens rekommendationer finns tillgängliga via webbadress: <http://www.tnc.se/dataterm.htm> eller <http://www.nada.kth.se/dataterm>

Använd *bilaga* eller *bifogad fil* för eng. *attachment*, *attached file* eller *enclosure*.

bindestreck

tecknet -

Kommentar

Ett bindestreck bör läsas ut som *bindestreck* och inte bara som *streck*, eftersom det förekommer många olika slags streck i datasammanhang.

bokmärke

Använd *bokmärke* i stället för eng. *bookmark*.

brandvägg

hinder mot oönskad kommunikation mellan olika datornät, främst mot intrång

Använd *brandvägg* i stället för eng. *firewall*.

Kommentar

Ordet *brandmur* förekommer också som översättning av eng. *firewall*, men *brandvägg* är redan etablerat för detta begrepp. För övrigt rekommenderar Boverket termen *brandvägg* i byggnadstekniska sammanhang och avråder då också från *brandmur*.

bärbar dator

Använd *bärbar dator* för eng. *laptop computer*, *notebook computer* och andra engelska benämningar för detta begrepp.

chatta, tjatta

föra skriftlig dialog i realtid via Internet

Man kan använda *chatta* eller *tjatta* för eng. *chat*. Det går naturligtvis också bra att använda *snacka*, *diskutera*, *prata* osv. på svenska om det framgår av sammanhanget att dialogen sker via Internet.

Kommentar

För det engelska substantivet *chat* kan man på svenska använda *chatt* eller *tjatt*.

Sammansättningar skrivs utan bindestreck, t.ex. *chattlinje*.

chips

Ordet *chips* (av eng. *chip*) böjs: *ett chips*, *chipset*, *flera chips*, *de där chipsen*. Bland tekniker förekommer ofta *chip(p)* som grundform. Det böjs *chippet*, *flera chip(p)*, *de där chippen*.

Kommentar

Chips är ett ord med oklar innebörd. Ofta avses en kiselbricka som finns i olika typer av integrerade kretsar. I regel är det bättre att använda precisare alternativ: *kiselbricka*, *krets*, *komponent*, *kristall* m.fl.

data-, dator-

förled i sammansättningar

Allmänt gäller att förledet *dator-* används vid företeelser som leder tankarna till själva datorn. I andra fall används *data-*.

Kommentar

I ord som leder tankarna till eller direkt avser apparaten, den konkreta tekniska sidan, bör *dator-* användas; således *datordrift* och *datorinstruktion*, liksom *datornät* (ett nät av datorer) och *datorkommunikation* (kommunikation mellan datorer). Det gäller även tillbehör till datorn: *datorprogram*, (*dator*)*mus*, *datorskärm*. *Dator-* bör även användas då man betonar att något utförs med hjälp av datorer: *datoranimation*, *datortomografi*, *datorgrafik*, *datormusik*, *datorspel* etc.

När man avser den information som finns lagrad i datorerna är *data*-det korrekta; således *dataöverföring*, *dataregister* och *datakommunikation* (överföring av data). *Data-* är även det naturliga vid allmänna och övergripande fenomen; således *databranschen*, *datakonsult*, *dataavdelning* och *datatermer*.

Observera att det finns en stor gråzon med svårbedömda termer där både *data-* och *dator-* är tänkbara. Samtidigt kan det konstateras att *data-* alltid varit vanligare än *dator-* och att många sammansättningar med *data-* som snarast borde ha skrivits med *dator-* har blivit så etablerade att de måste accepteras, som *datakonst*, *dataprogram* och *dataspel*.

Slutligen: Vi avråder bestämt från det numera vanliga uttrycket *datan* för 'datorn' eller 'datasystemet'. Vi avråder också från användningen av *data* som singular massord i uttryck som *nytt data*, med bestämd form *datat*. *Data* är alltså fortfarande ett pluralt ord.

direkt, direktansluten

[om förbindelse:] som möjliggör direkt interaktiv kommunikation (med en databas, ett program eller ett programsystem)

Använd *direkt*, *direktansluten* för eng. *on line* i den här betydelsen.

direkthjälp

den hjälp man kan få i ett datorprogram när man ger ett hjälpkommando, trycker på en hjälptangent eller klickar på en hjälpknapp

Använd *direkthjälp* för eng. *on line help* i den här betydelsen.

SVENSKA DATATERMGRUPPEN forts

direkttjänst

datortjänst som innebär att man har en direkt interaktiv kommunikation med ett datasystem

Använd *direkttjänst* för eng. *on line service* i den här betydelsen.

Kommentar

Man bör vidare använda *uppkopplad* i stället för *on line* när man menar att två maskinenheter direkt kan kommunicera med varandra. Likaså bör man använda *nedkopplad* i stället för *off line* när man menar att två maskinenheter inte direkt kan kommunicera men ändå är anslutna till varandra. Om man trots våra rekommendationer vill låna in eng. *on line* bör det skrivas i ett ord, *online*, i sammansättningar t.ex. *onlinetjänst*.

diskussionsgrupp

forum för diskussion inom *Internet news* eller *Usenet news*

Kommentar

För eng. *news group* används i dag ofta *diskussionsgrupp*. En annan tänkbar term är *nätnyttgrupp*, där *nätnytt* motsvarar eng. *news*.

dubbla snedstreck

//

Kommentar

Eftersom det inte är ett utan två tecken, är benämningen *dubbla snedstreck* lämpligare än *dubbelt snedstreck*.

e-

'elektronisk', förled i sammansättningar, t.ex. *e-post*, *e-meddelande*, *e-brevlåda*, *e-adress*, *e-tidning*

Skriv förledet med liten bokstav såvida det inte står först i meningen. Då skrivs det med stor bokstav.

Kommentar

När det är klart vad som avses kan förledet utelämnas. Är det otvetydigt att man talar om e-posthantering kan

man t.ex. säga "kontrollera om det finns någon post i brevlådan".

e-brevlåda

förvaringsplats för e-brev

Använd *e-brevlåda* i stället för eng. *mailbox*.

e-postadress, e-adress

Kommentar

I e-postadresser förekommer tecknet @ (snabel-a). Det här är ett exempel på en e-postadress på Internet:

maria.jansson@bergbolaget.se

Den del av adressen som står efter @ kallas *domänadress*. Den avslutas ofta med en tvåbokstavskod för landet. Koden *se* står för Sverige.

förvalt värde, förval

värde som datorn använder om användaren inte väljer annat värde

Använd *förvalt värde* i stället för eng. *default value*.

Kommentar

Ett ordbehandlingsprogram har normalt som förvalt värde att dokumentet skall skrivas ut på skrivaren i ett exemplar. Detta värde visas vid varje utskriftstillfälle, och användaren kan enkelt ändra det direkt i utskriftsmenyn. Andra värden av denna typ är dock tänkta att vara mer permanenta och kan bara ändras i programets särskilda inställningsdel eller motsvarande. Det kan t.ex. handla om att ställa in ordbehandlaren på automatisk säkerhetskopiering var 10:e i stället för var 30:e minut. I dessa fall kan *förinställt värde* vara ett bättre uttryck.

gratisprogram

Använd *gratisprogram* i stället för eng. *freeware*.

handskakning

[inom datakommunikation:] funktion som innebär att sändande och mottagande utrustning underrättar varandra om att de är redo att sända respektive ta emot

Använd *handskakning* i stället för eng. *handshaking*.

hjälpcentral

funktion i ett företag eller en organisation med uppgift att hjälpa anställda eller kunder att lösa problem med framför allt datorhantering eller databehandling

Eng. *helpdesk* kan översättas med *hjälpcentral*. Man kan också namnge hjälpcentralen mer precist alltefter arten av hjälp som tillhandahålls, t.ex. *användarhjälp*, *användarstöd*, *informationstjänst*, *kundservice*, *kundtjänst*, *språkrådgivning*, *termtjänst*, *datorhjälp*, *datorjour*, *dataakut*. För valet mellan *data-* och *dator-*, se artikeln om *data-*.

intranät

internt datornät (t.ex. inom en organisation) som utnyttjar samma teknik som Internet, men som inte är åtkomligt från Internet

Skriv *intranät*, med liten begynnelsebokstav, som översättning av eng. *Intranet*.

Kommentar

Det finns bara ett Internet, men intranät finns det flera av. Därför är det naturligt att behandla *intranät* inte som ett namn utan som ett vanligt ord och följaktligen skriva det med liten begynnelsebokstav och ge det en svensk form. Självklart kan ordet också böjas: *intranätet*.

Vi avråder från *Extranet* och den försvenskade formen *extranät*, som ibland används som benämning för den del av ett intranät som har viss åtkomst utifrån, och förordar en förklarande omskrivning.

klient-server

Använd *klient-server* i stället för eng. *client/server*. I sammansättningar skriver man så här: klient-serverteknik.

Kommentar

Det skall inte vara snedstreck mellan *klient* och *server*, eftersom snedstreck är ett flertydigt tecken som främst används för att ange alternativ, vilket det inte är fråga om här.

SVENSKA DATATERMGRUPPEN forts

kontantkort

smartkort som kan laddas med digitala pengar, som minskar när kortet används vid köp

Använd *kontantkort* i stället för eng. *cash card*.

Kommentar

Elektronisk plånbok förekommer också som benämning för detta begrepp, men vi förordar *kontantkort* eftersom det är kortare och mer beskrivande. Vi avråder också från benämningen *cash-kort*.

ladda ned, hämta

[inom datakommunikation:] kopiera data från en dator till en annan (underordnad) dator, oftast från en server till en klient, för vidare användning eller bearbetning

Använd *ladda ned* eller *hämta* för eng. *download*.

Kommentar

Man kan t.ex. ladda ned program från Internet till sin egen dator, eller information om teckensnitt till en skrivare. Att kopiera data i andra riktningen, eng. *upload*, kan på svenska kallas *skicka*, *lägga upp* eller *överföra*.

länk

[i webbsammanhang:] koppling från en viss plats (en symbol, en bild eller ett markerat ord) på en webbsida till en annan plats på samma eller på en annan webbsida

Kommentar

I andra sammanhang förekommer benämningen *hypertextlänk* för liknande kopplingar. För eng. *followed* eller *visited link* rekommenderas *använd länk*. Det att skapa en länk kallas att *länka*.

lösenord

Använd *lösenord* i stället för eng. *password*.

meddelandeverifiering

kontroll av att ett meddelande inte ändrats sedan det lämnat avsändaren

Se under **autentisering**.

nätdator

Kommentar

Nätdator är en direkt översättning av den engelska benämningen *network computer*, som ofta förkortas *NC*. Något behov att lansera en motsvarande svensk förkortning *nd* finns knappast, inte heller att ta över den engelska *NC*.

omvänt snedstreck, bakstreck

Vi avråder från den engelska benämningen *backslash*.

persondator

Kommentar

Persondator används för att särskilja en sorts datorer från andra, främst stordatorer och servrar.

När sammanhanget är klart räcker det med *dator*. Det finns flera typer av persondatorer, bl.a. IBM PC och därmed kompatibla datorer samt Apple Macintosh och därmed kompatibla datorer. Det är bara om den första typen man bör använda benämningen *pc*. *Pc* är alltså inte synonymt med *persondator*, eftersom *pc-datorer* bara utgör en delmängd av persondatorer.

Pc är en förkortning för eng. *personal computer* 'persondator'. Om det finns skäl att använda uttrycket skall det skrivas med små bokstäver. Initialförkortningar brukar till en början ofta skrivas med versaler. Efter hand som uttrycket och företeelsen blir mer bekant brukar man skriva dem med små bokstäver. Jämför *mc* (motorcykel), *tv* (television), *wc* (water closet), *gd* (generaldirektör), *vd* (verkställande direktör).

Vid behov kan det böjas: *en pc*, *den där pc:n*, *flera pc:ar*.

realtid

Använd *realtid* i stället för eng. *real time*.

router

dator som väljer väg för och vidarebefordrar data i ett datornät

Ordet *router* böjs: *en router, routern, flera routrar, routrarna*. Och *ou* uttalas som *o* i *rot*.

Kommentar

Det som en router gör kallas *dirigering*. I mer tekniska sammanhang kan även *routning* användas.

rulla

förflytta text eller bild kontinuerligt på bildskärm eller i fönster

Använd *rulla* för eng. *scroll*.

Kommentar

Verbet *bläddra* används när hela skärmsidan eller fönsterinnehållet byts ut samtidigt. Vi avråder från benämningen *skrolla*.

server, serverprogram

datorprogram som tillhandahåller gemensamma servicefunktioner i ett datornät, t.ex. datalagring och e-postkommunikation

server, serverdator

dator med ett eller flera serverprogram

Ordet *server* böjs: *en server, servern, flera servrar, servrarna*.

snedstreck

tecknet /

Beteckningen *snedstreck* är gammal i svenskan. Vi avråder från den engelska benämningen *slash*.

sändlista

lista över en grupp av mottagare som ett e-brev automatiskt vidarebefordras till när man skickar det till sändlistans e-postadress

Kommentar

Sändlista motsvarar eng. *mailing list*.

I många e-postprogram kan man skapa personliga sändlistor, men

SVENSKA DATATERMGRUPPEN forts

dessa kan endast användas av den som skapat dem, medan de allmänna sändlistor som avses här kan användas av flera.

tilde

tecknet ~

Tecknet ~ som förekommer i vissa webbadresser och e-postadresser kallas *tilde* och rimmar på *vilde*.

Kommentar

Tecknet förekommer som diakritiskt tecken i olika språk, bl.a. i spanska *señor*, och som utelämningsstecken i ordböcker, t.ex. i böjningsuppgifter: *fotboll, ~en, ~ar* (som skall utläsas *fotboll, fotbollen, fotbollar*).

tilldelning, mappning

logiska kopplingar mellan element i en mängd och element i en annan mängd

Använd *tilldelning* eller *mappning* för eng. *mapping* och *tilldelad* eller *mappad* för eng. *mapped*. Verbformen till *mappning* är *mappa*.

Kommentar

I vissa sammanhang kan *avbildad* vara den bästa svenska motsvarigheten till *mapped*, t.ex. *punktavbildad* för eng. *bitmapped*.

understreck

tecknet _

Vi avråder från den engelska benämningen *underscore*. I nya e-adresser bör man hellre använda punkt än understreck.

Kommentar

Så här kan det se ut när understreck används i en webbadress:
http://www.bergbolaget.se/avdelning_3/

webbadress

adress inom www, normalt till en webbsida

Kommentar

Den engelska termen *URL (Uniform Resource Locator)* står för ett vidare begrepp, som förutom webbadresser även omfattar t.ex. ftp- och gopher-adresser.

Webbadressen till Svenska datatermgruppens hemsida är: <http://www.nada.kth.se/dataterm>

webbhotell

tjänst som innebär att ett företag upplåter utrymme för webbplats åt företag som inte har egen webbserver

webbmästare

För eng. *webmaster* kan man säga *webbmästare* eller *webbansvarig*. Vid behov kan man precisera olika funktioner, t.ex. i *webbteknikansvarig* och *webbinfoansvarig* (motsvarande eng. *infomaster*). I e-adressen måste dock alltid eng. *webmaster* respektive *infomaster* användas.

webbsida

den mängd information på en webbplats som man kan nå utan att behöva gå vidare via en länk; motsvarar ofta så mycket man kan se på skärmen samtidigt eller genom att rulla bilden

Nordiska språkrådet

En ny språklig institution har upprättats, Nordiskt språkråd, av de språknämnder eller motsvarande organ som representerar de inhemska språken i Norden. Rådet skall fungera som ett organ för samverkan i frågor som ligger inom de enskilda nämndernas verksamhetsområden.

Verksamheten finansieras huvudsakligen med medel från Nordiska Ministerrådet.

Under språkrådets första treårsperiod ligger sekretariatet hos Svenska språknämnden. Uppgiften skall rotera bland de olika nämnderna. För närvarande är Birgitta Lindgren rådssekreterare.

Nordiska språkrådets föregångare Nordisk språksekretariat, som funnits sedan 1978, upphörde vid årsskiftet 1996-97.

Svenska ortnamn i Finland

"Eftertryck uppmuntras!" står det i en folder utgiven av Svenska Finlands folkting i samarbete med Nordiska språksekretariatet. Texten har utarbetats av Mikael Reuter på språksekretariatet. Nedanstående är ett utdrag ur den informativa och illustrerade foldern.

Helsinki på finska, Helsingfors på svenska

Finland är ett tvåspråkigt land, och det syns bland annat på användningen av ortnamn. De flesta nordbor vet att huvudstaden heter *Helsinki* på finska och *Helsingfors* på svenska. Båda namnen är officiella, vilket innebär att man använder det finska namnet när man talar eller skriver på finska och det svenska när man talar eller skriver på svenska. På samma sätt har många andra orter både finska och svenska namn, t.ex. *Turku/Åbo* och *Hämeenlinna/Tavastehus*.

Enspråkiga och tvåspråkiga orter

Städerna och kommunerna i Finland är antingen enspråkigt finska (de allra flesta, t.ex. Tammerfors), tvåspråkiga med finsk majoritet (t.ex. Helsingfors, Åbo och Vasa), tvåspråkiga med svensk majoritet (t.ex. Jakobstad och Ekenäs) eller enspråkigt svenska (t.ex. Mariehamn). Till de sistnämnda hör bl.a. alla kommuner på Åland, medan alla kommuner i det inre av landet är enspråkigt finska. Det lättaste sättet för en besökare att få reda på en orts språkliga status är att se på gatunamnen. Står namnen på bara ett språk, är orten enspråkig. Finns det väg- och gatskyltar på bägge språken är orten tvåspråkig, och majoritetens språk är det som står överst.

I tvåspråkiga städer och kommuner har också stadsdelar, gator, parker osv. namn på båda språken, t.ex. *Kruunuhaka/Kronohagen* i Helsingfors.

Namnen på städer, kommuner, byar etc. återspeglar för det mesta orternas

språkliga karaktär. I det finska inlandet har orterna i regel bara finska namn, i de utpräglade svenskbygderna är namnet särskilt på mindre orter ofta enbart svenska och i de tvåspråkiga områdena har de flesta orterna både svenska och finska namn.

Men regeln har många undantag. I synnerhet större och viktigare orter, framför allt landskap, län, många städer och vissa kommuner, har ofta namn på båda språken också när de är enspråkiga och ligger inom enspråkiga områden.

Officiella parallellnamn

Som exempel på officiella svenska namn på enspråkigt finska orter kan nämnas *Nyslott* (fi. *Savonlinna*) i det finska landskapet *Savolax* (fi. *Savo*), *Tammerfors* (fi. *Tampere*) i *Tavastland* (fi. *Häme*), *Fredrikshamn* (fi. *Hamina*) på sydkusten i *Kymmene län* (fi. *Kymen lääni*), *Björneborg* (fi. *Pori*) vid kusten av landskapet *Satakunta* (som inte har något svenskt namn) och *Uleåborg* (fi. *Oulu*) i den norra, enspråkigt finska delen av *Österbotten* (fi. *Pohjanmaa*). Många av namnen är kända från Sveriges och Finlands gemensamma historia.

De enspråkigt svenska orterna med finska parallellnamn är inte lika många. Exempel på finska namn på enspråkigt svenska orter är *Maarianhamina* (sv. *Mariehamn*) på det helsvenska *Åland* (fi. *Ahvenanmaa*) samt kommunnamnen *Närpiö* (sv. *Närpes*) och *Maksamaa* (sv. *Maxmo*) i den svenska delen av *Österbotten*.

Tukholma och Kööpenhamina

Här kan inskjutas att också flera orter i Sverige har finska namn som alltid används i finsk text, t.ex. *Tukholma* (*Stockholm*), *Uumaja* (*Umeå*), *Piitime* (*Piteå*) och *Taalainmaa* (*Dalarna*). Också vissa danska och norska orter har finska namn, bl.a. *Kööpenhamina*, *Jyllanti*

och *Ruija* (*Finnmark*). Men de finska namnen i dessa länder har förstås inte samma officiella status som de svenska ortnamnen i Finland.

Namn av olika ursprung

Den som kommer i kontakt med finska och svenska ortnamn i Finland märker snabbt att de ofta liknar varandra men att det många gånger också är fråga om namnpar där de två namnen låter helt olika.

I fråga om språkligt ursprung kan förhållandet mellan det finska och det svenska namnet på en ort vara av olika slag. De viktigaste typerna är följande:

- Namnen har uppkommit oberoende av varandra, som *Åbo/Turku*, *Karleby/Kokkola*, *Jakobstad/Pietarsaari*, *Grankulla/Kauniainen*, *Tavastland/Häme*.
- Ett ursprungligen svenskt namn har fått en till finskan anpassad finsk parallellform, t.ex. *Helsinki* av sv. *Helsingfors* (urspr. *Helsinge*), *Pori* av sv. *Björneborg*, *Porvoo* av *Borgå*, *Espoo* av *Esbo*, *Kruunupyy* av *Kronoby*, *Naantali* av *Nådendal*.
- Ett ursprungligen finskt namn har på motsvarande sätt anpassats till svenskan och deltagit i svenskans ljudutveckling, t.ex. *Emsalö* av fi. *Emäsalo*, *Kvevlax* av fi. *Kuivalaksi* (modern form *Koivulahti*), *Limingo* av *Liminka*, *Reso* av *Raisio* och *Yxpila* av *Ykspihlaja*. I många fall har sådana ursprungliga finska namn i de nuvarande svenskbygderna helt fallit ur bruk och bara de försvenskade namnformerna återstår.
- Det ursprungliga namnet har lånats genom översättning led för led till det andra språket, t.ex. *Kristinestad/Kristiinankaupunki*, *Kyrkslätt/Kirkkonummi*, *Nystad/Uusikaupunki*, *Tavastehus/Hämeenlinna*, *Brunnsparken/Kaivopuisto*. Av historiska skäl är det i dessa fall oftast det svenska namnet som är det ursprungliga.

Levande del av svenskans ordförråd

De svenska ortnamnen i Finland är en levande och viktig del av det svenska ordförrådet. I Finland ifrågasätter man inte principen att svenska ortnamn används i svensk text och finska i finsk text. Det betraktas som direkta språkfel att på svenska tala om "tåget till Turku" eller "Hämeenlinna slott". På samma sätt använder man på finska *Maarianhamina* för *Mariehamn* och *Tukholma* för *Stockholm*. Det borde därför vara en självklarhet att man också i Sverige omtalar finländska orter med deras svenska namn i den mån de har sådana.

Ett flagrant men inte unikt exempel på oriktigt namnbruk är en

svenskspråkig jordglob (gjord i Danmark), där t.ex. Danmarks huvudstad mycket riktigt har sitt svenska namn *Köpenhamn*, medan Finlands huvudstad bara bär sitt finska namn *Helsinki*. Samma företags finska jordglob kallar helt riktigt Danmarks huvudstad *Kööpenhamina* och Sveriges *Tukholma* – för så heter städerna på finska.

Också i de andra nordiska språken bör det vara naturligt att använda de svenska ortnamnen i Finland. Om Finlands finska flygvärdinna och hennes svenska kollega på SAS på svenska berättar att planet flyger till *Helsingfors* via *Åbo*, är det ju lite märkligt om SAS danska eller norska värdinna talar om *Helsinki* och *Turku*. Detta gäller framför allt all-

mänt kända orter, som många av de tidigare nämnda, samt genuint svenska och från svensk synpunkt betydelsefulla namn som *Ekenäs* (fi. *Tammisaari*), *Pargas* (*Parainen*) och *Nykarleby* (*Uusikaarlepyy*).

En bra källa att slå upp i är boken Svenska ortnamn i Finland (4 uppl. 1984), utgiven av Forskningscentralen för de inhemska språken och distribuerad av Oy Edita Ab (tidigare Tryckericentralen Ab) i Finland. Den omfattar över 4 000 svenska namn på landskap, län, städer, kommuner, byar, stadsdelar, sjöar, öar m.m. och innehåller också ett finskt-svenskt register.

Kort finsk-svensk ortnamnslista

Namn på landskap

Ahvenanmaa	Åland	Lappi	Lappland	Uusimaa	Nyland
Häme	Tavastland	Pohjanmaa	Österbotten	Varsinais-Suomi	Egentliga Finland
Karjala	Karelen	Savo	Savolax		

Stads- och kommunnamn

Espoo	Esbo	Korppoo	Korpo	Oulu	Uleåborg
Hamina	Fredrikshamn	Kristiinankaupunki	Kristinestad	Parainen	Pargas
Hanko	Hangö	Kruunupyö	Kronoby	Pernaja	Pernå
Helsinki	Helsingfors	Kustavi	Gustavs	Pietarsaari	Jakobstad
Houtskari	Houtskär	Lahti	Lahtis	Pori	Björneborg
Hyvinkää	Hyvinge	Lapinjärvi	Lappträsk	Porvoo	Borgå
Hämeenlinna	Tavastehus	Lappeenranta	Villmanstrand	Savonlinna	Nyslott
Inari	Enare	Lohja	Lojo	Sipoo	Sibbo
Inkoo	Ingå	Loviisa	Lovisa	Siuntio	Sjundeå
Kajaani	Kajana	Maalahti	Malax	Tammisaari	Ekenäs
Karjaa	Karis	Maarianhamina	Mariehamn	Tampere	Tammerfors
Kaskinen	Kaskö	Maksamaa	Maxmo	Turku	Åbo
Kauniainen	Grankulla	Mikkeli	St: Michel	Uusikaarlepyy	Nykarleby
Kaustinen	Kaustby	Mustasaari	Korsholm	Uusikaupunki	Nystad
Kemiö	Kimito	Naantali	Nädendal	Vaasa	Vasa
Kirkkonummi	Kyrkslätt	Nauvo	Nagu	Vantaa	Vanda
Koivulahti	Kvevlax	Närpiö	Närpes	Vöyri	Vörå
Kokkola	Karleby	Oravainen	Oravais	Ylitornio	Övertorneå

Exempel på naturnamn m.m.

Hanasaari	Hanaholmen	Kymijoki	Kymmene älv	Saaristomeri	Skärgårdshavet
Harmaja	Gråhara	Merenkurkku	Kvarken	Saimaa	Saimen
Kaunissaari	Fagerö	Oulujärvi	Ule träsk	Tornionjoki	Torne älv
Kihti	Skiftet	Porkkalanselkä	Porkalafjärden	Valassaaret	Valsörarna

Termfrågor i urval

Hårt vatten?

Definitionsfrågor

allokera

FRÅGA: Vad betyder *allokera* i datasammanhang?

SVAR: Enligt våra källor är det en synonym till *tilldela* och definieras i SS 01 16 01 som 'anvisa resurs såsom magnetskiva eller skivfil till att utföra ett uppdrag'. Det man tilldelar är oftast en tillfällig resurs i form av utökad minnes- eller diskutrymme för att kunna utföra ett speciellt arbetsmoment. När momentet är utfört brukar man *frigöra* (*deallocate* på engelska) de utökade resurserna.

alkalitet och alkalinitet

FRÅGA: Kan TNC definiera *alkalitet* och *alkalinitet*, eller är de synonymer?

SVAR: Ja, *alkalitet* och *alkalinitet* är synonymer. De definieras som 'förmåga (hos vatten) att binda syror' och används som mått på halt av karbonater, vätekarbonater och andra hydro-

xyljongivande ämnen. Beroende på vilken jon som ger upphov till alkaliteten kan man tala om *hydroxylalkalitet*, *karbonatalkalitet* eller *vätekarbonatalkalitet*. Summan av dessa kallas då *totalalkalitet*. Alkalitet bestäms genom titrering med stark syra.

efterarvinge

FRÅGA: Jag översätter en boupp-teckning från svenska till franska. Kan TNC förklara vad termen *efterarvinge* står för?

SVAR: En synonym till *efterarvinge* är *sekundosuccessor*. Det innebär att om A dör så ärver B från A men C från A först efter B:s död. I detta fall är C *efterarvinge*.

grafostatik

FRÅGA: Finns termen *grafostatik* på svenska, och vad är det i så fall?

SVAR: I *Nationalencyklopedin* finns *grafostatik* som uppslagsord, och det är 'läran om hur mekaniska konstruktioners statiska jämvikt kan beskrivas grafiskt'.

hydrering och hydrogenering

FRÅGA: Är *hydrering* och *hydrogenering* samma sak?

SVAR: Ja, termerna är synonymer. Det är en kemisk process vid vilken ett ämnes vätehalt höjs. Processen kan t ex användas vid förvätskning, förgasning eller vid framställning av bensen ur kol.

informationsteknik, telekommunikation och datakommunikation

FRÅGA: Vilken är skillnaden mellan termerna *informationsteknik*, *telekommunikation* och *datakommunikation*?

SVAR: *Telekommunikation* och *datakommunikation* står för begrepp som är svårdefinierade, eftersom de överlappar varandra. Nuförtiden är ju datorer ofta inblandade i telekommunikationstjänster, och vid dataöverföring används ofta telenätet. *Telekommunikation* skulle kunna definieras som 'överföring av meddelanden med hjälp av teleteknik' och *datakommunikation* som 'överföring av

data mellan funktionsenheter med elektroniska medel och enligt regler för hur överföringen skall ske'. *Informationsteknik* är en överterm till både *telekommunikation* och *datakommunikation*. Man bör dock vara försiktig vid användning av *informationsteknik* och precisera vad man menar i varje enskilt fall.

mjukt och hårt vatten

FRÅGA: Varför heter det *mjukt vatten* respektive *hårt vatten* och vad är skillnaden mellan dem?

SVAR: *Mjukt vatten* är vatten vars innehåll av kalcium- och magnesiumsalter är ringa, medan *hårt vatten* innehåller större mängder kalcium- eller magnesiumsalter. Troligen kallas vattnet *hårt* eftersom det blir en kalkutfällning vid kokning av hårt vatten. Benämningen kan också komma av vattnets reaktion när två tilläts. Ett *mjukt vatten* löddrar snabbt, men detta sker inte i *hårt vatten*. Hårdheten sägs vara *temporär* när hårdheten försvinner vid kokning och *permanent* i motsatta fallet. Hårdheten kan också försvinna genom tillsats av tvättmedel.

naturskog

FRÅGA: Hur definieras termen *naturskog*?

SVAR: I TNC 96 *Skogsordlista* definieras den som 'skog som så länge varit opåverkad av människan att den i stor utsträckning förvärvat de egenskaper (trädstruktur, artsammansättning m m) som kännetecknar *urskog*'.

nödstopp och säkerhetsbrytare

FRÅGA: Är termerna *nödstopp* och *säkerhetsbrytare* synonymmer?

SVAR: Enligt våra källor är de inte synonymmer. Ett *nödstopp* är en 'anordning avsedd att snabbt stoppa farlig funktion'. En *säkerhetsbrytare* är en 'anordning avsedd att förhindra att t ex elmotordriven maskin oavsiktligt sätts igång när den skall vara avstängd för t ex reparation.

ounce

FRÅGA: Hur mycket är ett *ounce*? Har enheten olika betydelse i Stor-

britannien respektive USA?

SVAR: Som massenhet verkar det inte vara någon skillnad mellan Storbritannien och USA. Däremot finns det flera olika system för massenheten *ounce*:

avoirdupois=28,3495 g,
apotecaries=31,1035 g och
troy=31,1035 g.

Som *apotecaries* volymenhet är *fluid ounce* i Storbritannien definierad som 1/160 UK gallon (=28,4131 ml) och i USA som 1/128 US gallon (=29,5735 ml).

rivning och demontering

FRÅGA: Vad är det för skillnad mellan *rivning* och *demontering*?

SVAR: I TNC 62 *Avfallsordlista* definieras *demontering* som 'isärtagning av föremål, t ex skrotbil, i syfte främst att ta till vara värdefulla komponenter'. Enligt Plan- och bygglagen definieras *rivning* som 'totalt borttagande av en byggnadskropp, åtminstone ovan mark'. Skillnaden verkar bestå i själva syftet. När man *demonterar* är avsikten redan från början att delarna skall användas igen. Så är inte fallet vid *rivning*. Men, det utesluter naturligtvis inte att rivningsmaterial kan komma till nytta.

septisk tank

FRÅGA: Vad är en *septiktank*? Det gäller en tvist.

SVAR: Enligt TNC 65 *VA-teknisk ordlista* är *septisk tank* en avrådd term. Den rätta termen är *jäskammare*, med följande definition: 'sluten behållare för biologisk rening av avloppsvatten, indelad med väggar i (vanligen) tre avdelningar och försedd med utrymme för förvaring av slam under längre tid'.

skarp

FRÅGA: Känner TNC till betydelsen av *skarp* i meningar som "Vi hinner inte göra någon provkörning utan vi kör skarpt." eller i uttryck som "skarp revision"? Betydelsen är ungefär att man gör något direkt, utan omsvep eller test. Vad kan det kallas på engelska?

SVAR: Vi kände inte till betydelsen, men *skarp ammunition* översätts på engelska med *live ammunition*. Till skillnad från *lös ammunition* så är den skarpa farlig eller "riktig". Den bilden stämmer ju in här också – man gör det direkt utan att prova först. Artister som uppträder "live" har ju heller ingen möjlighet att ändra.

sen, men *skarp ammunition* översätts på engelska med *live ammunition*. Till skillnad från *lös ammunition* så är den skarpa farlig eller "riktig". Den bilden stämmer ju in här också – man gör det direkt utan att prova först. Artister som uppträder "live" har ju heller ingen möjlighet att ändra.

slig

FRÅGA: Är *slig* ett koncentrat eller kan det vara obearbetat?

SVAR: Om järnhalten är hög kan malmen användas direkt efter krossning till lämplig storlek, men då kallas den *styckemalm*. Oftast måste dock malmen anrikas, dvs genom någon process (magnetseparation eller annan fränskiljning) ökas halten av järnmalm. Den krossade och anrikade (mer koncentrerade) produkten kallas *slig*.

Formfrågor

heltal

FRÅGA: Hur skriver man *heltal* med flera siffror? Åtskiljs de med punkt?

SVAR: Enligt svensk standard (SS 03 61 07) sätts fem eller fler siffror i tregrupper som börjar från slutet. Grupperna får varken åtskiljas med kommatecken eller med punkt.

kvadratmeter

FRÅGA: Hur skriver man beteckningen för kvadratmeter i datorer med begränsad teckenuppsättning? Kan man skriva *m2*, dvs med m:et och 2:an på samma rad? Jag har hört att SIS avråder från *kvm* som förkortning av *kvadratmeter*. Vad säger TNC om det?

SVAR: I den svenska standarden SS 01 61 22 (Storheter och enheter – Specialbeteckningar för SI-enheter och andra enheter i system med begränsad teckenuppsättning) står följande: "positiva exponenter anges genom att respektive tal utan något plustecken placeras omedelbart efter specialbeteckningen för enheten, t ex *m2*. Negativa exponenter anges med ett minustecken följt av respektive tal, utan blanksteg, omedelbart efter

Termfrågor i urval

specialbeteckningen för enheten, t ex *m-2*".

Precis som SIS avråder TNC från förkortningen *kvm* och rekommenderar att man skriver ut hela termen.

måttenheter

FRÅGA: På svenska får måttenheter normalt ingen pluraländelse efter siffror. På engelska däremot läggs alltid ett plural-s till, t ex *2 millimeters*. Men hur förhåller det sig med förkortningar? Skall det vara *2 mms*? Dessutom undrar jag om engelskans *bar* uppbär plural-s? Intuitivt skulle jag skriva *6-8 bar*. Vad säger TNC?

SVAR: När det gäller förkortningar av enheter så tycks plural-s förekomma endast i de s k *imperial units*, dvs *yard*, *inch* etc. Exempel: *1 yd*, *2 yds*, *1 in*, *2 ins*. *Ins*. kan även skrivas *in*. och på samma sätt kan *feet* skrivas *ft.*, *2 millimeters* skall i förkortat skick skrivas *2 mm*, dvs utan plural-s. Vad gäller *bar* visade det sig att det här finns en tveksamhet, men Encyclopaedia Britannica, som ju är en auktoritet på det mesta, skriver i det här fallet ut plural-s, och i enlighet med detta rekommenderar vi att du skriver *6-8 bars*.

sprinkler

FRÅGA: Hur böjer man *sprinkler*?

SVAR: Ordet böjs *en sprinkler*, *sprinklern*, *flera sprinkler*, *sprinklerna*.

Förkortningar

ACID

FRÅGA: Det finns en förkortning för en funktion som används för ekonomiska transaktioner på Internet, *ACID*, som står för *Atomic Consistent Isolated Durable*. Vad heter det på svenska?

SVAR: Vi lyckades inte hitta någon svensk motsvarighet till *ACID*, men i standarden SS-ISO 9804 (Datautbyte mellan öppna system (OSI) – Gemensamma tjänstefunktioner – Tjänstedefinitioner av åtagande, samtidighet och återhämtning (CCR)) definieras många begrepp, bl a *atomic action*, *atomicity*, *consistency*, *isolation* och *durability*.

c/c-avstånd

FRÅGA: Vad betyder *c/c*, och hur översätts *c/c-avstånd* till engelska? Termen används i byggsammanhang.

SVAR: Det finns flera uttydningar av *c/c*, men den som är troligast i det här fallet är *centre-to-centre*. Den svenska motsvarigheten till *c/c-avstånd* är enligt svensk standard *centrumavstånd*.

IAEA och IEA

FRÅGA: Vad står förkortningarna *IAEA* och *IEA* för?

SVAR: *IAEA* står för *International Atomic Energy Agency* och heter *Internationella atomenergiorganet* på svenska. Det är ett av FN inrättat organ, vars ändamål är att främja den fredliga användningen av kärnenergin. *IEA* står för *International Energy Agency*, som är en självständig organisation inom ramen för OECD-samarbetet. Organisationen grundades i november 1974 som en direkt följd av den första s k oljekrisen 1973. Sverige är medlem sedan bildandet. Målet för IEA-samarbetet är att minska oljeberoendet genom energihushållning och utveckling av förnybara energikällor.

Ordvalsfrågor

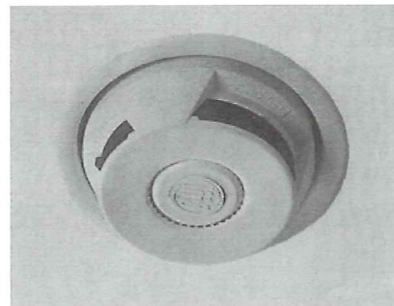
brandlarm

FRÅGA: Heter det *brandlarm* eller *brandalarm*?

SVAR: *Larm* och *alarm* är synonymer, men TNC har sedan länge förordat *larm* som en mer behändig term, speciellt i sammansättningar.

fotostatkopier

FRÅGA: Man kan hos oss beställa

Brandlarm.

fotostatkopier och kopior av fotografier från vårt bildarkiv. Men heter det *fotostatkopier* eller *xeroxkopier*?

SVAR: Enligt en svensk standard från 1977 inom reprografi är *fotostat* en "oriktigt använd synonym för *fotokopia*". *Photostat* anges vara ett varumärke. *Fotokopia* tycker vi är en i detta sammanhang alltför otydlig term. I *Nationalencyklopedins ordbok* har *fotostatkopier* (kortform: *fotostat*) egen ingång och definieras på följande sätt: 'fotografisk kopia (av text e.d.) gjord på halvautomatisk maskin'. Man hänvisar vidare till artikeln om kopieringsapparat. Detta visar att *fotostat* har kommit att bli en etablerad och allmänspråklig term för det som vi i vardagligt tal kallar för *kopia* (eller ibland *fotokopia*). För att, som i detta fall, skilja de två reproduktionerna bör ni välja *fotostat* respektive *fotografi*. Termerna harmoniserar med varandra och kan knappast missförstås. *Xeroxkopier* är en i sammanhanget olämplig term, dels för att den är förlegad, dels för att dess varumärkesanknytning knappast kan anses vara upphävd.

han- och hon-

FRÅGA: I vilka sammanhang förekommer paret *han-* och *hon-* som förled?

SVAR: Det mest kända exemplet är förmodligen kontaktdelar, dvs *hankontakter* och *honkontakter*, men det förekommer även i samband med gjutformar: *hanform* och *honform*.

implementera

FRÅGA: Kan man använda termen *implementera* i samband med ett datorsystem?

SVAR: Ja, termen används bl a i det sammanhanget. När det gäller *administration* är orden *genomföra* eller *tillämpa* att föredra, t ex i uttryck som "att genomföra en strategi".

kodstämpling

FRÅGA: Vad kallas det man gör när man förser en vanlig metallnyckel med identifieringskod? Vad heter maskinen som utför operationen?

SVAR: Det finns många olika typer av sådana maskiner. Den vanligaste metoden tycks dock vara att *stämpla*. Detta görs med t ex en *kodstämplingsenhet*, så en tydligare term för den här metoden skulle kunna vara *kodstämpling*. En annan metod är *graving* och detta sker med en *graveringsmaskin*. Att *märka*, dvs 'förse med tecken för igenkänning eller identifiering' gör man oavsett bearbetningsmetod.

squarefoot

FRÅGA: Hur stor är en *squarefoot*? Det är ett amerikanskt mått.

SVAR: En amerikansk fot är 0,3048 m.

upphöjt övergångsställe

FRÅGA: Vad kallas ett sådant övergångsställe som är upphöjt ett par centimeter ovanför vägbanan och följaktligen fungerar som ett farthinder?

SVAR: Det heter helt enkelt *upphöjt övergångsställe*.

vätskeförpackning av kartong

FRÅGA: Vad kallas med en sammanfattande benämning mjölkpaket, juiceförpackningar o d? *Dryckesförpackningar*?

SVAR: Den korrekta facktermen är *vätskeförpackning av kartong* även om uttryck som *vätskekartong* är mycket vanligt. Det är dock felaktigt eftersom *kartong* ju är benämningen på materialet och inte på förpackningen. *Vätskeförpackning* är vidare en bättre term än *dryckesförpackning*, eftersom vätskeförpackningar också skulle kunna innehålla t ex olja. Sammanfattningsvis är *vätskeförpackning* en förpackning avsedd för vätska (där en precisering av termen säger vilket material som förpackningen är gjord av) och *dryckesförpackning* en vätskeförpackning för dryck (som då avser mjölkpaket, juiceförpackningar o d).

Översättningsfrågor

dragbil

FRÅGA: Vad heter *dragbil* på tyska och vad är det?

SVAR: Enligt TNC 93 *Transportordlista* översätts *dragbil* med *Sattelzugmaschine* eller *Sattelschlepper* på tyska, och det är en lastbil som är försedd med vändskiva. Utöver vändskiva kan i vissa fall begränsat godsutrymme förekomma.

elektrostatisk urladdning

FRÅGA: Kan man översätta *electrostatic discharge* med *elektrostatisk urladdning*?

SVAR: Ja, det är den korrekta översättningen.

examensarbete

FRÅGA: Vad heter *examensarbete* på engelska? Jag studerar till civilingenjör och skall i en text på engelska beskriva vad jag gör.

SVAR: *Examensarbete* på universitetsnivå heter *degree project* på engelska och *degree thesis* på amerikansk engelska.

gängtapp

FRÅGA: Vad heter *gängtapp* på engelska?

SVAR: *Screwing tap* med synonymerna *threading tap* och *tap*. *Tap* tycks vara vanligast när det handlar

om en speciell sorts gängtapp, och termen föregås då av något bestämningsord.

kulgevär

FRÅGA: Jag arbetar med en författningstext som innehåller finska vapentermer, och undrar om *pienoiskivääri* kan översättas med *miniatyrgevär* på svenska?

SVAR: Nej, det heter *kulgevär* eller, om man skall vara riktigt noga, *kulgevär klass 4* (förr talade man om *salongsgevär*).

skalbolag

FRÅGA: Vad heter *skalbolag* på engelska?

SVAR: *Shell company*.

teknologie licentiat

FRÅGA: Hur översätts *teknologie licentiat* till engelska?

SVAR: Det finns ingen exakt engelsk motsvarighet till denna examen, men Verket för högskoleservice har föreslagit *Licentiate in Engineering* som engelsk översättning.

Thermoeffusion

FRÅGA: Hur översätts *Thermoeffusion* till svenska?

SVAR: I TNC 90 *Kärnenergiordlista* hittar man uppslagsordet termisk diffusionsprocess som definieras 'isotopseparationsprocess som grundar sig på att i en temperaturgradient i en fluid de tunga molekylerna får en högre koncentration i den kalla delen'.

Med ledning av ovanstående blir svaret på frågan *termisk diffusion*.

transmitter

FRÅGA: Kan det som på engelska heter *transmitter* och som omvandlar t ex gastryck till en elektrisk signal heta *transmitter* även på svenska? Det är inte riktigt själva givaren det är fråga om.

SVAR: Ja. I svensk standard och i *Nationalencyklopedin* definieras *transmitter* som: 'givare som lämnar en standardiserad utsignal'. Man betraktar alltså transmittern som en slags givare. En synonym till *transmitter* är *mättransmitter*.

validering

FRÅGA: I en titel på en standard om elsvetsning står den engelska termen *validation*. Det handlar om att man kontrollerar strömkällor en gång om året – men det är inte frågan om kalibrering. Finns det någon lämplig svensk term?

SVAR: I den svenska standarden SS-ISO 8402 (Kvalitetsledning och kvalitetssäkring – Terminologi) finns termen *validering*, som definieras som 'bekräftelse genom undersökning och framläggande av bevis att de särskilda kraven för en specifik, avsedd användning har uppfyllts'. *Validering* är alltså den term som används i det här fallet. *Kalibrering* definieras i SS 02 01 01 ((Provning och kontroll – Terminologi) som 'bestämning av storleken av mätdonsfel och, i förekommande fall, andra metrologiska egenskaper hos mät-don'.

vändkors

FRÅGA: Vad heter *vändkors* på engelska?

SVAR: *Vändkors* eller *rotationsgrind* heter *turnstile* på engelska.

wildcard

FRÅGA: Vad heter *wildcard* på svenska?

SVAR: *Jokertecken*. Definitionen lyder: 'tecken som vid sökning gäller för valfritt tecken'.

ärvärde och börvärde

FRÅGA: Hur översätts termerna *ärvärde* och *börvärde* till engelska?

SVAR: *Ärvärde* översätts med *actual value* och *börvärde* med *desired value*.

Rättelser

Det är inte roligt att svara fel eller ofullständigt men det är mycket roligt att ha uppmärksamma och engagerade läsare.

Vi har fått några kommentarer och rättelser från läsekretsen till våra svar i förra numret. Tack alla som skrivit till oss! Vi vill ju att det skall bli rätt, åtminstone till slut.

plus- eller minuspol

Vårt svar på sidan 13 i förra numret gick ut på att det bara var tecknen plus och minus som skulle användas för att beteckna polerna i ett batteri. Det är också vad svensk standard föreskriver.

Nu har vi fått en kommentar från Lars Olsson vid institutionen för tillämpad elektronik vid Lunds tekniska högskola, som tror att frågaren möjligen har sett ett kretsschema. Där brukar symbolen för ett batteri vara just ett långt och ett kort streck. Det långa strecket brukar betyda plus.

ultra long-wave

Samme Lars Olsson har påpekat att det finns en anglosaxisk term för ultra long-wave, nämligen *VLF* (*very low frequency*), som ibland på svenska kallas *extrem långvåg* och vars användningsområde är global navigation (även för ubåtar) och kommunikation till ubåtar. Termfrågan stod i förra numret på sidan 16.

stjärnskruvmejsel och insetnyckel

Vårt svar på sidan 16 var fel. Ulf Cronvall, som är sekreterare i den tekniska kommittén MMS 1145 rö-

rande monteringsverktyg, påpekar att visserligen förekommer det att man i dagligt tal säger *stjärnskruvmejsel*, men den korrekta svenska benämningen är *kryssskruvmejsel* och den engelska benämningen är *screwdriver for recessed head screws*.

Insexnyckel är också ett uttryck för dagligt tal men korrekt skall det heta *sexkantnyckel* och den engelska benämningen är *hexagon socket screw key*.

Samma invändning har vi fått från Hans Olsson på Pharmacia Biotech AB som tillägger att *insex* är ett patenterat begrepp av Bulten och *Phillips* och *Allen* är registrerade varumärken i USA.

ÄTA

På sidan 13 under ovanstående rubrik skrev vi också om *ROT* men glömde tala om vad o-et stod för. *ROT* skall alltså uttydas *reparation, ombyggnad och tillbyggnad*.

byggledare

Lennart Hultenberger har medverkat i alla utgåvor av Plan- och byggtermer och hans specialitet är byggadministration och fastighetsförvaltning. Nu vill han revidera den definition som anges för *byggledare* i TNC-aktuellt 1996:1. Hans förslag till ny definition är 'byggherrens för-troendeman som ansvarar för bygg-administration, tidplanering, kalkylering och ekonomisk uppföljning' och med följande anmärkning 'Byggledaren är ofta beställarens ombud.'